

Efni: Umsögn mál 211/2022

Mál 211/2022 í Samráðsgátt - áform um lagabreytingar um Jöfnunarsjóð sveitarfélaga.

Umsögn Svalbarðsstrandarhrepps.

Um Jöfnunarsjóð sveitarfélaga.

Jöfnunarsjóður er byggður utan um ástand sem skapaðist við samdrátt þjónustu ríkisins í hinum dreifðu byggðum landsins og samdrátt tekna sveitarfélaga að sama skapi. Frá stofnun hans hefur það verið samnefnari verkefna hans að jafna með einhverjum fyrir fram ákveðnum reglum aðstöðumun sveitarfélaga þegar kemur að tekjuöflun og útsvari. Þannig er um að ræða nokkurs konar bætur fyrir þau störf og aðstöðugjöld sem drögust saman við brotthvarf ríkisstofnana, einkum af landsbyggðinni, sem í seinni tíð reka nánast einvörðungu starfsstöðvar sínar á höfuðborgarsvæðinu. Gegnum tíðina hefur þróast og breyst og einkum dregist saman sú þjónusta sem íslenska ríkið hefur haldið úti víða um land s.s. Póst & síma, rafmagnsveitur ríkisins, sjúkrahús og heilsugæslur svo eithvað sé nefnt.

Leikreglur Jöfnunarsjóðs sveitarfélaga og helsta hlutverk.

Jöfnunarsjóður er rekinn á grundvelli laga nr. 4/1995 um tekjustofna sveitarfélaga, en grunnlogin voru sett með lögum nr. 91/1989, en tilvist sjóðsins er eldri.

Í 8. gr. laga nr. 4/1995 um Jöfnunarsjóð sveitarfélaga segir:

Hlutverk jöfnunarsjóðs sveitarfélaga er að jafna mismunandi útgjaldabörf og skatttekjur sveitarfélaga með framlögum úr sjóðnum á grundvelli ákvæða laga, reglugerða og vinnureglna sem settar eru um starfsemi sjóðsins. Þá greiðir sjóðurinn framlög til samtaka sveitarfélaga, stofnana þeirra og annara aðila í samræmi við ákvæði laga

Frá stofnun sjóðsins hefur hans helsta hlutverk verið að jafna aðstöðumun þegar kemur að tekjum og tekjumöguleikum sveitarfélaga og óvænta og fyrirséða útgjaldabörf. Jafnan var afgjald í sjóðinn markað af ákveðnum ríkisfyrirtækjum og afkomu ársins og ákveðið hlutfall af afkomu ríkisreksturs og yfirleitt föst prósenta af þjóðarbúskap. Þá kom til í lok 20. aldar yfirlærsla málaflokka um rekstur grunnskóla

og málaflokks fatlaðra einstaklinga og velferðarþjónusta sem færðist yfir til sveitarfélaga. Utanumhald um rekstrarfélaga sem íslenska ríkið leggur með málaflokkunum hafa verið með helstu hlutverkum sjóðsins.

Aðstöðumunur – hlutverk Jöfnunarsjóðs sveitarfélaga.

Þegar kemur að stærð sveitarfélaga og fjölda þeirra íbúa sem greiða þar útsvar verður fyrir fram ljóst að aðstöðumunur er nokkur. Einhværra hluta vegna virðist samt sem áður, þrátt fyrir að um sé að ræða fá og fámenn sveitarfélög sem njóta nokkurs af Jöfnunarsjóði, að þar sé mikils um vert að ýta þeim út með öllum ráðum og endurskoða úthlutun til þeirra til þess að standa vörð um æskilega stór sveitarfélög. Hér er ljóst að stefnt er að því að færa meira til meðalstórra sveitarfélaga, sem virðast hér meira þóknanleg en þau smærri. Einkennilegt er, um leið og ljóst er að rekstrarvandi meðalstórra sveitarfélaga er áberandi þessi misserin, að reynt sé bæði leynt og ljóst að fjlóga sveitarfélögum af þeirri stærð og samsetningu með hvata um sameiningar. Niðurstaðan verður jafnan meðalstórt sveitarfélag, fjölkjarna, með afar óhentuga rekstrareiningu sem ekki gengur upp án ríkulegs stuðnings.

Fámenn sveitarfélög – ríkar skyldur.

Lítill og fámenn sveitarfélög hafa skyldur við íbúa sína líkt og önnur sveitarfélög. Mörg þeirra eru vel rekin enda ekki stór yfirbygging á þeim eða útgjöld sem fara stórum í stjórnunarkostnað, þvert á það sem flestir telja. Hjá fámennum sveitarfélögum liggar hagsæld oftar en ekki í því að þar er góð yfirsýn yfir fjárhag og í ljósi þessa liggja sjaldnast til grundvallar skuldaviðmiðum íþyngjandi lán sem hafa fært mörg sveitarfélög í erfiða stöðu. Starfsmenn eru fáir, fjárhagur fyrir fram afmarkaður og verkefni sniðin eftir vexti. Samkeppni um veitingu þjónustu er á öðrum grunni en samkeppni m.a. á höfuðborgarsvæðinu.

Flest þessara fámennum sveitarfélaga kaupa þá þjónustu af stærri sveitarfélögum og greiða fyrir þá þjónustu að fullu, enda eru mýmörg verkefni sveitarfélaga bundin í lög. Fámenn sveitarfélög eru í mörgum tilvikum nauðsynlegir nágrannar enda fara fjármunir þeirra inn í kerfi þar sem rekstur krefst samlegðar og eru oftar en ekki eitt það hagkvæmasta sem rekur á fjörur stærri nágranna. Öfugt við smærri sveitarfélög þar sem ekki er keppst við að halda úti þjónustu sem er mannfrek eða ókleyft er að veita. Flestir sem slík sveitarfélög byggja vita það fyrir fram og ekki er gerð krafa um sams konar þjónustu og í margfalt stærri sveitarfélögum. En grunnþjónusta er alltaf veitt enda lög boðin.

Fámann sveitarfélög hafa lítinn aðlögunarhæfileika gagnvart fjárhagslegum sveiflum.

Það skal haft í huga að þegar kemur að fámennum sveitarfélögum, með lítið veltufé, þá eru möguleikar til þess að bregðast við samdrætti því mun færri og þrengri. Enda er að baki jafnan mikil hagræðing í þróngum fjárhag og fámenni í þeirri viðleitni að veita lögbundna þjónustu. Súðavíkurhreppur t.a.m. stendur einfaldlega nokkuð vel í tilliti skuldaviðmiðs vegna þess að gríðarlegar aðhaldsaðgerðir til langs tíma hafa skilað sér í því að sveitarfélagið skuldar ekkert í dag. Því fer ekki neitt af rekstrarfé í greiðslu lána eða verðbóta í því umhverfi sem verðbólga býr okkur í dag. Sú staða að mæta óvæntum útgjöldum eða samdrætti í úthlutunum Jöfnunarsjóðs sveitarfélaga væri ókleyft að veita þjónustu án þess að leggjast í lántökur til þess að sinna lögbundnum verkefnum.

Í umsagnargáttinni er vikið að 6 atriðum sem leggja markmið lagasetningar um að styðja við ákveðin atriði má svara því eftirfarandi:

1. *Að fylgja þróun sveitarfélagagerðarinnar* – já, að sjálfsögðu. Það virkar hins vegar í báðar áttir og ætti allt eins að veita fé að jöfnu til sveitarfélaga eftir verkefnum þeirra og kostnaði þar við í stað þess að reyna að hafa áhrif á ytri mörk þeirra með stýringu fjármagns úr sjóðnum.
2. *Að styðja við bakið á milli stórum sveitarfélögum með flóknar útgjaldaparfir.* Hér er mest um að ræða sveitarfélög sem hafa sameinast á liðnum árum eða munu sameinast, þá yfir stór landsvæði með flókna innviði.
3. *Að innbyggðir hvatar til sameiningar sveitarfélaga.* – af hverju er sennilega svarið þegar kemur að þessu markmiði. Það á ekki að vera markmið í sjálfu sér að fækka sveitarfélögum eða hafa áhrif á stærð þeirra með utanaðkomandi þrýstingi. Tíminn og þróunin mun finna þessu farveg. Leggja frekar fé í það sem kemur í þarfir en ekki stefnumörkun. Það vantar alla rannsóknarvinnu um það hvort það sé í sjálfu sér hagkvæmt að sameina sveitarfélög þegar litið er til fortíðar.
4. *Að regluverkið stuðli enn frekar að sjálfbærni sveitarfélaga.* – það er helsti ljóðurinn á þessari vegferð allri að ekki liggur neitt fyrir um það hvað telst sjálfbært sveitarfélag í dag eða hvernig hið eina sanna sjálfbæra sveitarfélag lítur út. Hvorki um stærð þess, þjónustu eða fjárhagslega getu né neitt annað.

5. *Að sjóðurinn styðji áfram við veikari byggðir með sérstökum framlögum.* Þetta hlýtur að vera eitt meginmarkmið sjóðsins ásamt grunni þess að reka sveitarfélög yfir höfuð. Að styðja við þá sem þurfa stuðnings við.
6. *Að leiðarljós breytinganna verði einföldun regluverks og aukið gagnsæi.* Þessu ber að fagna enda mikilvægt að hægt sé að rýna fyrirkomulag til gagns og það liggi ljóst fyrir hvaða forsendur liggja að baki þeim framlögum sem greidd eru úr sjóðnum.

Eins og markmiðin bera með sér, virðast þau að mestu hverfast um sameiningar sveitarfélaga, um sveitarfélög sem þegar hafa sameinast og um hvata til enn frekari sameininga. Ekki er minnst á meginhlutverk sjóðsins, sem er að gera öllum sveitarfélögum kleift að veita íbúum landsins lögbundna þjónustu. Sveitarstjórn Svalbarðsstrandarhrepps telur hér farið allnokkuð á svig við grunntilgang jöfnunarsjóðs.

Nú þegar eru í gildi reglur um gríðarlegan fjárstuðning jöfnunarsjóðs við sameinuð sveitarfélög, til 7 ára eftir sameiningu. Það hljómar því nokkuð ankannanlega, að ekki þurfi að auka við hvata til sameiningar sveitarfélaga heldur einnig að auka sérstaklega stuðning við þann hóp sveitarfélaga sem hefur sameinast á liðnum árum og mun sameinast á komandi árum. En það á við megnið af þeim sveitarfélögum sem kalla má milli stór í þessu samhengi.

F.h. sveitarstjórnar Svalbarðsstrandarhrepps

Þórunn Sif Harðardóttir
sveitarstjóri